

**Gesprek met twee schrijvers
van de Ronde Tafel**

MARIA VAN HAPEREN
TINEKE BOGAERTS

Historische jeugdboeken

Historische jeugddromans in de klas, wat moet je ermee?

Voor een docent is de lezende leerling een genot en wanneer dan ook nog eens indirect interesse wordt gewekt voor het verleden, sla je twee vliegen in één klap.

Kleio vroeg Martine Letterie en Arend van Dam van de Schrijvers van de Ronde Tafel, het genootschap van historische jeugdboekenauteurs, naar hun werk.

Een uitvoerig gesprek over onderzoek doen en schrijven, kiezen van onderwerpen, doelgroepen, taalgebruik en gebruik van historische jeugddromans in het (Europees) onderwijs.

In het Centraal Station in Utrecht stellen Martine Letterie en Arend van Dam de tekst op van de overlijdensadvertentie van Thea Beckman, namens de vereniging van Letterkundigen.

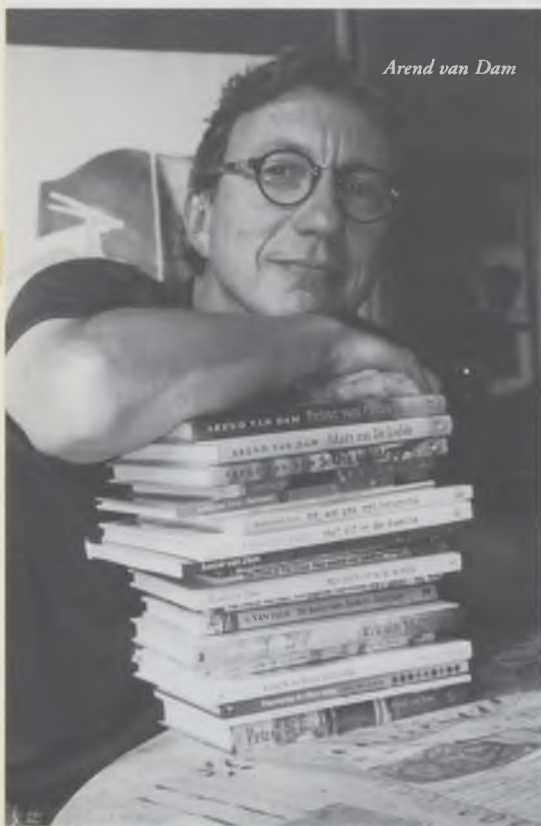
Martine: 'Zij was ook beschermvrouwe van de Schrijvers van de Ronde Tafel, een club die een aantal jaren geleden is opgericht om ervaringen uit te wisselen, elkaar te informeren en sterker te staan tegenover uitgevers. De leden zijn schrijvers die meerdere historische jeugdboeken geschreven hebben, voor kinderen op de basisschool en soms ook voor oudere jongeren. Het zijn schrijvers met literaire aspiraties. In het verleden zijn wel pogingen

ondernomen om een clubje op te richten voor het schrijven van een schoolboek, maar dat is niet van de grond gekomen.'

Is het schrijven jullie beroep of hebben jullie er nog een baan naast?

Martine: 'Nee, we kunnen er allebei van leven, maar je bent wel altijd alert op meer werk. Arend en ik schrijven op het moment mee aan een serie voor musea waar veel kinderen komen. We hebben net een boek gemaakt voor Archeon, over de Romeinen. Er komt een boek bij het Muiderslot en ik schrijf volgend jaar een boek voor het Haags Historisch Museum over Willem II en Mary Stuart.'

Arend van Dam

Hoe pak je zoiets aan? Krijg je bronnen? Een thema? Is de omvang voorge-schreven? Schrijven jullie expres dunne boeken?

Arend: 'Ik schrijf wat ik schrijf en de omvang wordt wat voor het verhaal nodig is. Ik ga niet denken: het wordt dikker dan zestig bladzijden dus ze zullen het wel niet meer lezen.'

Martine: 'Ik maak mijn boeken niet al te dik, begin met inlezen, stel een schema op en vul dat in. Het zoeken-denkwerk is dan al gedaan. Het schrijven neemt ongeveer drie maanden in beslag. Dat hangt van het boek af. Maar inlezen en het denkwerk, dat is niet-meetbare tijd. En dat is echt niet weinig. Als ik eenmaal schrijf maak ik een uur of vijf per dag. Je wisselt dat af met de was ophangen en zo. Dan heb je even de gelegenheid om na te denken.'

Arend: 'Er zijn boeken die ik schrijf zonder dat er een uitgever voor is.'

Mijn *Willem van Oranje* heeft jaren op de plank gelegen zonder af te komen. Het stoorde me enorm dat ik niets wist over zijn jeugd.

Uiteindelijk ben ik eruit gekomen via een boek over Juliana van Stolberg en hoe zij haar huishouden runde, haar kruidentuintje ... Ik wilde beschrijven wat dat kind ervan gevonden heeft, dat hij op zijn elfde het huis uit moest om verder opgevoed te worden in Brussel aan het hof van Karel V. Iedereen blijft altijd steken bij Balthasar Gerardts en 'de laatste woorden'. Mij intrigeerde op school al de vraag waarom hij prins was. Zijn vader was immers geen koning.'

Martine: 'Je moet oppassen met je onderwerpen. Er zijn personen waar zoveel over geschreven is, dat je er zelf niets leuks meer aan kan toevoegen. Het is vaak goed om juist niet al teveel boeken eromheen te lezen. Ik heb graag bronnen, maar al die romans ... Dat beïnvloedt je teveel.'

Wat is jullie achtergrond?

Arend: 'Maatschappelijk werk. Bij toeval ben ik in de geschiedenis terecht gekomen. Mijn eerste boeken gingen over maatschappelijke onderwerpen, *Een beetje zwanger* bijvoorbeeld en ik schreef leesboekjes voor de laagste groepen van de basisschool. Door de film *The Last Emperor* ontdekte ik de geschiedenis. Over Poe'i is er van alles te lezen, maar niet voor kinderen. *Een kind als keizer* is mijn eerste historische kinderboek. Daarna kwam er een boek over Peter de Grote. Die was op zijn tiende al tsaar van Rusland. Mijn invalshoek is altijd een kind, dat iets exceptioneels meemaakt. Nu ben ik bezig met een onderzoek naar het leven van Toetanchamon. Hij werd heel jong farao en trouwde met zijn zusje. Je zoekt eerst zoveel mogelijk feiten op, maar dan houd je een heel veld over dat je met je fantasie aan kunt vullen. En dat doe ik dan. Ik vind dat je zoiets zelf mag bedenken. Ook al vind je heel veel feiten, heel persoonlijke zaken zijn bijna nooit bewaard gebleven.'

Martine: 'Ik studeerde Nederlands. Ik heb twaalf jaar les gegeven op allerlei scholen.'

Ik ben nu bezig met een boek over het kinderhuwelijk van de latere stadhouder Willem II met Mary Stuart. Er is heel veel over geschreven, er bestaat ook een uitgebreide correspondentie van Willem met zijn vader hierover; bijna te veel om te verwerken. Maar het lijkt me voor kinderen een heel leuk onderwerp. Een meisje van negen dat trouwt met een jongen van veertien. Het Haags Historisch Museum gaat volgend jaar een tentoonstelling organiseren en ze hebben mij gevraagd om een boek daarbij voor kinderen. We zijn toen gaan praten over een onderwerp om in zo'n boek uit te werken en kwamen op het bekende schilderij van Anthony van Dijck dat het museum bezit. Ik heb zelf een opzet gemaakt en die werd aangevuld met allerlei zaken, waar het museum mee kwam. Daar ben ik toen mee aan de gang gegaan. Ik ben me gaan inlezen en heb bruikbare bronnen uitgezocht.'

Hoe werkt het met niet-bestelde boeken? Voel je je daarbij vrijer?

Martine: 'De gebondenheid bij projecten valt wel mee. Het onderwerp wordt in overleg vastgesteld, maar wat de invulling betreft ben ik behoorlijk vrij. Ik kan zelf bepalen wat ik doe. De boeken worden meestal uitgegeven door een reguliere uitgeverij en ze worden normaal verkocht, ook aan bibliotheken bijvoorbeeld, omdat ze los van het museum of het project gewoon goed te lezen zijn. Voor een uitgever is het heel handig dat er een vaste afname is in verband met de activiteiten van het museum waarvoor het boek geschreven is.'

Arend: 'Je kunt daar wel tegen zijn, maar de oplages van boeken, en zeker van de meeste historische jeugdboeken, zijn maar klein en de kosten dus hoog. Je kunt dat niet vergelijken met *Kruistocht in spijkerbroek* van Thea Beckman, zeventig drukken ... Simone van der Vlugt zal het ook wel goed doen als je alles bij elkaar optelt. Maar over het algemeen is het risico voor een uitgever groot en de oplage dus klein.'

Martine: 'Een bekende schrijver als Henk van Kerkwijk had in de jaren

zestig oplages van 6000 stuks. Wij mogen nu in onze handen knijpen als er 2000 gedrukt worden. Ik denk dat we er goed aan doen om dit soort combinaties te verzinnen, want anders komen er helemaal geen historische boeken meer. En daarbij komt: door de projecten maak je van geschiedenis iets dat leeft voor kinderen. Alleen een boek trekt kinderen niet meer, iets eromheen lijkt mij beter. Kinderen bezoeken een museum en lezen op school het bijbehorende boek in het kader van een project. Dat stimuleert om ook thuis wat meer te lezen en dan pakken ze de bekende weg – de boeken die ze op school zagen. En vanuit de school gezien: geschiedenisonderwijs kan je zo heel leuk maken.

Wat mij wel steekt, is dat ik het gevoel heb dat docenten ons niet kennen. Ze kennen de grote namen en daar blijven ze dan bij steken als ze het over boeken hebben. Toen ik zelf les gaf ben ik me altijd blijven oriënteren op nieuwe dingen. Dat moet toch?

Historische correctheid en taalgebruik

Martine: 'Hoe het in het verleden precies was, is niet altijd even duidelijk. Je hebt bronnen die elkaar tegen spreken. Dat overkwam me met mijn boek over de Bataven. Ik had Tacitus als bron genomen, maar volgens een *NRC*-recensent was dat niet genoeg. Het karakter van mijn hoofdpersoon was te modern.

Nou ja, ik vind dat ik daar vrij over mag beslissen. De gebeurtenissen zijn historisch, de achtergronden, alleen de kinderen niet. Mijn personen moeten kinderen van nu aanspreken en dan pas volgt de discussie of in historisch opzicht de juiste keuzes zijn gemaakt. Ik geloof er niet zo in dat er toen allemaal dezelfde mensen waren, die allemaal hetzelfde, even intensief, dachten.

Je mag dus best wat afwijken van de gangbare interpretatie door historici.

Ik doe mijn best om zo toegankelijk mogelijk te schrijven. Het moet niet te moeilijk worden. Mijn *Gevecht met de wolf* heb ik heel bewust voor het vmbo geschreven. Het is voor kinderen vanaf twaalf jaar, maar

jongere lezen het ook, omdat het heel gemakkelijk geschreven is. Wel zei een jongetje tegen mij: 'Er zit wel seks in dat boek hoor! Hoe zit dat nu precies?' Dat was dus met het oog mijn doelgroep.'

Arend: 'Ik heb van mezelf de neiging om een beetje archaïsch te schrijven, plechtig. Maar ik vind dat je dat niet moet doen. Je moet eigentijdse taal gebruiken.'

Martine: 'Je moet ook wel opletten dat je iets niet zo formuleert dat het in de tijd van je boek echt detoneert. En je hebt ook te maken met een bepaalde sfeer die een uitgever wil uitstralen.

Er bestaat een Lemniscaatsfeer bijvoorbeeld. Daar geven ze een

bepaald soort boeken uit, die bij elkaar in zekere zin een huisstijl uitdragen. Het is moeilijk te benoemen, waar dat precies door komt, maar ze willen bijvoorbeeld meestal wel opvoeden, een bepaalde boodschap brengen, en ze romantiseren meer in een historische setting dan dat ze een historische roman schrijven.'

De Ronde Tafel en de geschiedensismethodes

Arend: 'De schrijvers van de Ronde Tafel willen het belang van geschiedenis op school en het lezen van historische boeken bevorderen. Maar we hebben daar niet een apart budget voor. We kunnen ook uitge-

vers niet dwingen onze boeken bij hun geschiedensismethode op te nemen.

Voor de basisschool zijn er behoorlijk wat historische leesboeken, B-boeken voor groep 4, 5 en 6, met ook een aangegeven niveau van leesvaardigheid. En er is net een hele serie van uitgeverij Zwijsen verschenen 'Toen ... in de tijd van' – en dan het betreffende tijdvak van De Rooy.'

Martine: 'Het liefste hebben wij toch dat onze boeken ook in de boekhandel worden verkocht en niet rechtstreeks aan scholen. Dan blijft het zo steken in verplicht lesmateriaal. We zouden ook wel een serie willen schrijven voor de basisvorming, maar je merkt dat uitgevers zoiets lastig vinden. Dat past meer bij een educatief fonds. Ze vinden het in de niet-educatieve sfeer een veel te groot risico.

Aan het maken van lesmateriaal wagen we ons niet. De boeken op bestelling passen meestal in een lesproject van de klant.'

Arend: 'We hebben een website www.schrijversvanderondetafel.nl, waar we een database willen maken van alle titels, zodat je bij een bepaalde tijd de boeken kunt uitzoeken.'

Martine: 'Je kunt kinderen toneelstukjes laten schrijven, of losse scènes, wat ons betreft met behulp van een historisch kinderboek en

De schrijvers van de Ronde Tafel

Arend van Dam
Bies van Ede
Theo Engelen
Frank Herzen
Theo Hoogstraaten

Henk van Kerkwijk
Els Launspach
Martine Letterie
Hans Petermeijer
Joyce Pool
Ton van Reen
Lydia Rood
Gerard Sonnemans
Peter Smit
Jos de Valk
Simone van der Vlugt
Ida Vos
Tonny Vos-Dahmen von Buchholz
Jacques Vriens
Dick Walda

Een lijst van hun historische jeugdboeken is – met een aanduiding van de leeftijd, de periode, het onderwerp en een korte samenvatting van de inhoud – te vinden op
www.arendvan.dam.nl

Voor het uitnodigen van schrijvers op school:
Stichting Schrijvers School
Samenleving, tel. 020 6234923,
fax 020 4206319, website: sss.nl

dan spelen op de betreffende historische locatie.

Dat is erg leuk en een goede vorm van beleving van geschiedenis.

Thema's

Waar schrijven jullie graag over? Bekende historische personen? Spannende verhalen? Wat vinden jullie van de Griezelsbus? In die serie zit een boek dat speelt in de Middeleeuwen: een en al weerwolven, heksen en grauwe schimmen ... Staat als 'historisch boek' op de plank in de bibliotheek.

Martine: 'Als je in zo'n serie zit heb je wel een groter bereik, maar het is moeilijk je boek echt aan te passen aan de sfeer van de serie. Het zijn heel andere boeken. Maar op zich ... in de Tinareeks verscheen *Brechtje* van Els Launspach als Tina-supertopper. Lezen de meisjes eens wat anders ... een historisch boek dat speelt in 1617.

Ik heb tot nu toe meestal gewone mensen genomen in een historische situatie. Ik neem graag mensen waarover niemand schrijft. Nu met stadhouder Willem II heb ik natuurlijk een 'grote man' te beschrijven, maar dan wel in zijn jeugd. Dat ligt toch anders. Je haalt zaken naar voren die kinderen van nu misschien interesseren, zoals het huwelijk van Willem en Mary. Prinses Mary was in een laken genaaid en Willem mocht ernaast zitten en haar kussen. De hele hofhouding stond eromheen en de Engelse koning en koningin; Mary was hun oudste dochter. Na anderhalf uur tilden ze hem weer van het bed af en ging hij naar een eigen kamer. Dat was het dan. Vervolgens ging Willem terug naar Den Haag en bleef Mary in Engeland.

Binnen de Ronde Tafel zijn er discussies over wat in een historisch jeugdboek kan. Hoe moet je omgaan met seks? Voor oudere kinderen toch een belangrijke zaak, vast ook in het verleden. Ik vind dat seks ook hoort bij deze tijd. In mijn *Gevecht met de wolf* zit het er bewust in. Een jongen van vijftien zal toch ook in het verleden wel eens opgewonden zijn geraakt van een meisje en er achteraan gerend hebben?'

Trends en doelgroepen

Sluiten jullie ook aan bij modes in de inhoud van je boeken? Harry Potter, In de ban van de ring?

Martine: 'Niet specifiek. Het moet je liggen en dan doe je het omdat je het leuk vindt.'

Arend: 'Je gaat niet kijken welke boeken er goed lopen en die dan nadoen met nog wat extra actuele hypes erin; keiharde seks, orks en zo, die sla ik over. De uitgeverij vraagt je wel om dat te doen. Je krijgt dan een boek mee naar huis met een paar Harry-Potter-achtige hoofdstukken, dan een seksgedeelte en vervolgens weer een zielig jongetje ... Nou daar begin ik niet aan.'

Martine: 'Ik lever maatwerk met voor mezelf een stevige dosis vrijheid en ik schrijf niet wat ik niet wil.'

Arend: 'Kinderen hebben daar minder moeite mee dan wij. Ik kom als schrijver ook wel op school en daar vertel ik wat ik doe. Zo heb ik het boek over Toetanchamon ter sprake gebracht waar ik op het moment mee bezig ben. Ik vertelde wie het was en dat hij trouwde met zijn zusje. En dat vindt de helft dan enorm interessant, misschien ook door mijn eigen enthousiasme.

Maar als iemand zegt: 'meneer, kunt u er ook niet bijschrijven dat, toen zijn graf werd geopend, zijn mum-mie – grauw!... met een vreselijk gekreun – uit dat graf oprees', dan zegt de hele klas ja!!! Dat zouden ze veel leuker vinden. Maar die knieval zal ik nooit maken.'

Martine: 'Je moet wel zorgen voor aandacht. Ik begin mijn vmbo-jeugdboek met een vette ruzie. Als je de eerste paar bladzijden alleen maar een beetje zit te babbelen, hoeven ze de rest niet meer. Je moet er gelijk middenin zitten. Ze zeggen altijd: 'vmbo-ers lezen niet!' Nou mijn boek lezen ze wel! Je mag best naar ze toe schrijven.'

Als je naar historisch jeugdboeken zoekt, vind je veel B-boeken voor kinderen tot en met zo'n jaar of tien. C-boeken zijn er veel minder en vaak zijn ze voor oudere jeugd eigenlijk te kinderachtig uitgegeven.

Mijn favoriete jeugdboek

Martine: 'Ik heb drie boeken geschreven over Berend, één, *Het gevecht met de wolf*, op voor mijn gevoel vmbo-niveau. Dat was voor een CKV-project. Kinderen van tien lezen ze ook; taaltechnisch was het niet zo'n hoog niveau. Ik heb zelf gewerkt in het vmbo en je merkt dan dat je veel B-boeken kunt gebruiken voor Nederlands. Maar daarmee zijn je lezers geen kleine kinderen. Het verhaal en de uitwerking ervan moeten wel bij hen aansluiten.'

In de klas

Hoe zou een geschiedenisleraar in de klas met historische jeugdboeken moeten omgaan?

Arend: 'Als je met een bepaald thema bezig bent zou je de leerlingen een paar boeken kunnen laten lezen daaromheen. Je zou daar als docent zelf de opdrachten bij moeten maken.'

Martine: 'Gewoon voorlezen. En meedoen aan een project. Daarvoor moet je als docent ruimte maken. In het Noorden is er het Focke-project van de Groninger Kerken voor de basisschool. Enkele jaren geleden liepen de kinderen al een kruistocht. Ook allochtone kinderen doen aan al dat gedoe met ridders enthousiast mee. Dat juist allochtone kinderen geschiedenis niet leuk vinden is echt een vooroordeel.'

Arend: 'Ik zoek nog steeds naar het Europese netwerk dat onze historische jeugdboeken kan subsidiëren; het maken ervan en de aanschaf door de scholen. Boeken voor de nieuwe onderbouw in het kader van de tijdperken van De Rooy bijvoorbeeld. Maar dan internationaal. Lijkt me fantastisch. Je krijgt les over de tijd van de Vikingen en dan hebben alle landen die daarmee te maken hadden wel iets goeds voor een bepaalde leeftijdsgroep. Je kunt zo'n serie dan in een paar talen uitgeven, want ieder land met Vikingen – Denemarken, Engeland, Frankrijk, Italië – zal er wel les over geven.'

Komplot op volle zee

In een kast in de speelkamer staan de boeken voor de kinderen. Stokoude boekjes van Rie Cramer over bijvoorbeeld 'De herfst' of een uitgave uit 1924 van *De scheepsjongens van Bontekoe* van Johan Fabricius staan op de bovenste plank. Op de middelste planken staan oude en nieuwe boeken door elkaar en de onderste planken worden gevuld door rommelige stapels voorleesboeken en boekjes, waar de grijpgrage kinderhanden met plezier doorheen gaan. Regelmatig staan we voor de kast en bedenken dan welk boek er aan de beurt is om voorgelezen te worden.

Zo kwam *Komplot op volle zee* van Henk van Kerkwijk weer in mijn handen terecht. Op mijn tiende had ik het van mijn moeder gekregen en vond het toen een fantastisch boek. Samen met *De ontvoering uit 'De Swaan'*, had het indertijd een prominente plaats in mijn zeer geringe 'boekenkast'. Er kwam een vage herinnering van de Gouden Eeuw, Portugees Joodse kooplieden, munitie en pruiken bovendien.

Op 'De Silvere Dolphyn' monstren drie ongerepde schepelingen aan en een twaalfjarige scheepsjongen Derck. Als de nieuwe driemaster de volgende dag uitvaart, met Isaac, de zoon van de reder, aan boord, weet de schipper dat hij een moeilijke reis tegemoet gaat. Duinkerker zeerovers, Spanjolen, en de verraderlijke Barbarijse wateren vormen de speciale gevaren.

Maar hij denkt geen ogenblik aan munitie, hoewel juist op dat front het grootste gevaar dreigt. Bovendien heeft de reis nog een bijzonder doel. Isaacs onbekende oom moet ergens aan de noordkust van Afrika worden afgehaald, en wel volgens de instructies in een brief die ligt te wachten in de Ierse havenplaats Cork. Een plaats die bekend staat als een berucht zeeroversnest ...

Al lezende, ruim dertig jaar later, valt vooral het ouderwetse taalgebruik op en de moeite die de kinderen hebben om het verhaal te volgen. Van Kerkwijk was destijds een aankomend talent en had de CPNB-prijs voor het beste jeugdboek van het jaar in de wacht gesleept. Toen ik laarst in een kinderboekwinkel kwam zag ik tot mijn verrassing dat zijn boeken nog steeds verkocht worden en dat hij inmiddels heel wat nieuwe titels op zijn naam heeft staan.

Joke Noordstrand

Mijn favoriete jeugdboek

Oorlogswinter van Jan Terlouw, verschenen in 1972, is zonder enige twijfel mijn favoriete historische jeugdboek. Ergens in huis bevindt zich een ernstig beduimd exemplaar, dat pas een paar jaar geleden door de auteur van een handtekening is voorzien.

Oorlogswinter, gekregen voor Sinterklaas in het jaar van verschijnen, op uitdrukkelijk verzoek. Het is de enige titel van een historische jeugdroman die me te binnen schiet. Met als hoofdperson een jongen, terwijl ik zo graag spannende meisjesboeken las. Voordat de Goedheiligman me de schat toedeelde, had ik het al een paar keer uit de bibliotheek geleend.

Waarom nu juist dit boek? Ongetwijfeld het onderwerp. Thuis en in de familie was die oorlog altijd onderhuids aanwezig. Het prikkelde en maakte nieuwsgierig. De flarden van gesprekken die je opving en op eigen houtje moest invullen. Over een oom die zich in een keukenkastje onder het aanrecht verborg, terwijl hij getrouwd was met een Duitse echtgenote. Waar waren die Zwolse, Zutphense, Haagse en Amsterdamse familieleden, waar mijn oudtante met de dozen foto's op tafel zo prachtig over vertelde? Er naar vragen hielp niet. Dat opa gedurende een onschatbare tijd had vastgezet in kamp Vught werd met een waas van geheimzinnigheid omhuld en oma, die tijdens de oorlog van een schitterende vrouw veranderde in een zieke schim, was ook al geen onderwerp van gesprek.

Mijn moeder herinnerde zich weliswaar V I's waarvoor ze had moeten rennen, kolenhokken en kelders om in te schuilen, lijkenhuisjes en de naam van die aardige Poolse soldaat, Maximiliaan, om wie oma zo'n verdriet had toen hij niet terugkeerde van het front, maar bevredigende antwoorden kwamen er niet. Veel sssst en 'niet zoveel vragen jij', kleine potjes hebben grote oren.

Uiteindelijk, na veel vijven en zessen een exemplaar van het *Dagboek van Anne Frank* losgepeuterd. En langzaam gingen zaken dagen, al overheerste nog steeds het grote zwijgen.

Nee, dan Michiel, de burgemeesterszoon, die een Engelse piloot verborg in het bos. Zijn verliefde zusje Erica die zich uiteindelijk verloofde met de piloot. Oom Ben, vriend van Michiels ouders, bleek een verrader. De executie van de gegijzelde burgemeester kon hij niet voorkomen. Maar de scène die me niet los liet, ging over een joodse vader en zoon, opgepakt tijdens een razzia voor de Arbeitseinsatz. Hun angst voor ontmaskering.

Over dat joods zijn maakte ik me ernstige zorgen. Want hoe zagen mensen aan je dat je joods was? Wat waren de consequenties? Over sommige zaken kon je misschien maar beter zwijgen.

Maria van Haperen

